

Deventer verhaal, historisch & literair

Verhaal Joodse slagerij Wed. I. Gosschalk.

(Geschreven door Allard van Lenthe tgv de Open Joodse Huizen Deventer 2023)

Elk huis heeft z'n kruis.

Voor mijn huis Grote Poot 10 Deventer is dat kruis de arrestatie van de Joodse slagersfamilie Gosschalk op 16 oktober 1942.

Deze familie bestond uit vader Barend, moeder Esther, de hulp in de huishouding Saartje en de kinderen Regina (13 jaar), Izaäk (11 jaar) en Max (10 jaar).

Mitkommen!

De Duitsers haalden de familie Gosschalk op en voerden ze via Kamp Westerbork af naar Auschwitz. Daar werden ze drie dagen later omgebracht.

Kaltgestellt.

Er kwam officier van Justitie, geen advocaat en geen rechter aan te pas. Trouwens: wat moesten die? De familie had niks strafbaars gedaan.

Ik woon graag in dit huis.

Ik vind het een huis om zo nu en dan te denken aan de pikzwarte bladzijden uit het geschiedenisboek.

Het was bij de beesten af, zo laag is Europa nooit gezakt.

We moeten ons er nu en dan diep voor schamen. Ook als we die tijd niet hebben mee gemaakt.

Voor 1940 woonden er 500 joden in Deventer (de bekendste zijn de schrijfster Etty Hillesum en de radiovoetbalverslaggever Han Hollander), de meesten woonden in het Bergkwartier. In het Bergkwartier was ook hun Grote Synagoge en hun kleine Synagoge, het huidige Etty Hillesum Centrum.

Er waren 12 joodse slagerijen. Er werd geslacht volgens joodse traditie en met joodse rituelen (koosjer) en de slagers hadden ieder een specialisatie: de één slachtte kippen, de ander slachtte schapen en weer een ander slachtte runderen.

De slagerij Wed. I. Gosschalk was een runderslagerij, het was de drukste slagerij van Deventer en werd ook bezocht door niet-joden.

Het huis aan de Grote Poot 10 is in 1927 gebouwd.

Het werd eerst gerund door de weduwe I. Gosschalk, later door haar zonen Barend en David. Barend woonde met zijn gezin boven de winkel nummer 10, David woonde er naast op de Grote Poot 6.

De ingang van de slagerswinkel was links voor, de toonbank was rechtsachter in de voorruimte, achter de toonbank een trap naar de kelder. Achter het huis werd geslacht en op de plek van de badkamer was een opslag en koeling.

In het eerste jaar van de oorlog mocht de familie Gosschalk de slagerij nog runnen, daarna moesten ze dicht. Een tijdje later mochten ze zich bijna nergens meer vertonen.

Wat moesten ze? Emigreren? Onderduiken? Of toch maar thuis blijven en zich alle vernederingen laten welgevallen?

Ik sprak de Deventenaar Ben Zeillemaker, die als kind in de Lange Bisschopstraat en speelde af en toe met Izaak Gosschalk op de Grote Poot.

‘Nee, hij kwam steeds minder buiten, nee ik kwam daar niet thuis. Ik weet nog wel dat Izaäk een Davidster moest dragen, hij deed zijn jasje een keer uit en legde die op de stoep van de Sociëteit De Hereeniging. Toen kwam zijn vader naar buiten. Hij riep: ‘Jas aan Izaäk, ze moeten kunnen zien dat je een Davidster draagt!’

De familie werd op 16 oktober 1942 opgehaald.

Het was één van de eerste deportaties van Deventer Joden.

De buurvrouw, mevrouw Schaap van de electriciteitszaak P.O.Schaap en Zoon, schreef in haar dagboek:

‘Verschrikkelijk : de burens zijn opgehaald.

Ze waren een paar dagen ervoor nog in Holten geweest om te kijken of ze daar ergens konden onderduiken, maar ze hebben niks gevonden.

Op de dag zelf stopten plotseling twee Duitse auto’s voor de deur. Ze belden aan en riepen: Mitkommen!

Ze kregen 5 minuten om hun spulletjes te pakken.

Toen kwamen ze naar buiten: de slager en zijn vrouw, het kindermisje en de drie kinderen.

Ze liepen voor de Duitsers uit, ze liepen met gebogen hoofd, ze keken niet op of om, het leek wel of ze zich schaamden. Ze hadden niks gedaan, maar toch moesten ze meekomen.

De Grote Poot stond ineens vol met nieuwsgierigen. Net als bij een ongeluk of bij een brand. Sommigen hielden hun hand voor de mond, ze stootten elkaar aan en er waren er ook die lachten.’

Ik heb de kleindochter van Rosette Gosschalk gesproken,

Rosette Gosschalk was de zuster van Barend en David. Zij is op de Grote Poot geboren en trouwde met Benno Pinto. Ze woonden op De Brink (nu het café Samen) en overleefde de oorlog dankzij een onderduikadres.

De kleindochter heet Robine Ehrenburg

Robine vertelde mij dat het verhaal van het plaat goud in de muur van Grote Poot 10 klopt.

De plaat goud in de muur was het door Barend Gosschalk in een muur van de badkamer achtergelaten spaargeld (waarde circa € 20.000).

Vlak voor zijn arrestatie heeft Barend tegen de opa van Robine Ehrenburg (Benno Pinto) gezegd: ‘Benno, goed zoeken!’

Na het vertrek van de familie Gosschalk kwam de Grote Poot 10 leeg te staan.

Toen er in 1944 een lekkage was in de badkamer, vond een loodgieter het spaargeld.

Robine wist het zeker, maar ze wist niet te vertellen wie die loodgieter was, hoe dat verhaal de wereld in is gekomen en waar die staaf goud terecht is gekomen.

Een ding is zeker: het geld bleef achter, het geld heeft de familie Gosschalk niet kunnen redden.

Na de oorlog werd de slagerij in gebruik genomen door de Slagerij Combinatie Zutphen .

Die combinatie ging in 1972 failliet.

Het pand werd toen gekocht door Grieko van Dijk, die toen in de locatie Restaurant Jacky’s aan de Grote Poot een textielwinkel had. Hij is nog steeds de eigenaar.

Ik woon hier nu 5 jaar.

Het gevelbord ‘Slagerij Wed I. Gosschalk’ heb ik hersteld en ik heb in de deurpost een Mezoeza aangebracht.

Een Mezoeza is een tekstkokertje met een Thora-spreuk, dat in de deurpost van Joodse huizen wordt aangebracht. Mezoeza is de Hebreeuwse naam van deurpost.

Ik heb er een galerie aan huis en daar heb ik nu en dan een tentoonstelling van de Joodse schilders (bv Alexis Lask uit het Catelaanse dorp Deeus.).

Verder gebruik ik de ruimte als een huiskamertheater voor literair muziektheater, bijvoorbeeld de Mauthausen liederen, Marga Minco-verhalen en van Armando-verhalen.

Het huis is een vast punt geworden voor de stadwandelingen van de VVV en van de stadshistoricus Henk Van Balen.

Henk sluit zijn praatje over het huis altijd af met een mop van Moos, ik hoor een groep mensen voor de deur ineens schaterend lachen.

De mop gaat zo: Moos staat op de markt met lakens. Hij is standwerker, hij roept: 'Alleen onder een laken van Moos blijf je kinderloos!'

Op een dag krijgt hij een probleem met een vrouw uit de toehoorders. Die roept: 'Dat klopt niet hoor, ik heb een half jaar geleden zo'n laken van u gekocht, maar ik ben wel zwanger geworden!' 'O ja?' zegt Moos, 'En lag u er alleen onder? Want ik heb wel gezegd: alleen onder het laken van Moos blijf je kinderloos'.

Die schaterende lach lucht op.

NB:

Er is bij mij en bij het Etty Hillesum Centrum Deventer een boek te koop over zeven omgebrachte Joodse families en hun huizen, waaronder de slagerij 'Wed. I. Gosschalk'
Het boek is geschreven door Joep Boerboom.